
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

זיכרון, סיפר, והיסטוריוגרפיה - מלחמת הקוממיות/הנכבה 1948 -
58876

תאריך עדכון אחרון 30-09-2015

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: יחסים בינלאומיים

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' אברהם סלע

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: avraham.sela@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: בתיאום מראש

תאור כללי של הקורס:

תיאור נושא הקורס

מלחמת 1948 נשארה אירוע מכונן בתולדות המזרח-התיכון בימינו וציר מרכזי בשיח הציבורי, הספרותי והאקדמי של יהודים וערבים כאחד. למרות התמורות שחלו מאז בסכסוך האזורי הישראלי-ערבי, נותרו מלחמת 1948 ותוצאותיה בעלות תפקיד מכריע בעיצוב הזיכרון הקולקטיבי-לאומי של שני הצדדים המיידיים של הסכסוך היהודי-ערבי בארץ-ישראל. הדבר נכון במיוחד אצל הפלסטינים, עקב מרכזיותה של בעיית הפליטים בעיצוב ההווה והזהות הלאומית והשאיפה למימוש חזון המדינה העצמאית-הפלסטינית. חתימת הסכמי אוסלו ואינתיפאדת אל-אקצא שיקפו את שובו של הסכסוך לממדיו האתנו-לאומיים, בין יהודים וערבים בתחומי ארץ-ישראל בגבולות המנדט, ועוררו בשני הצדדים שיח ציבורי והיסטוריוגרפי שהדגיש יותר מאי-פעם בעבר את השסעים העמוקים בין ישראל והפלסטינים בהבניית הזיכרון והסיפר (נרטיב) של אותה מלחמה, כמו גם בסוגיות של אחריות וצדק היסטוריים ומקומם ביישוב הסכסוך ביניהם.

למרות התרחבות תחומי המחקר ההיסטורי, נעשה הזיכרון הקיבוצי של מלחמה זו מושפע יותר ויותר מ"סוכני זיכרון" בעלי נראטיבים היסטוריים משלהם המקרינים בתורם גם על המחקר ההיסטורי מקצועי. העיתונות, הספרות והשירה, הקולנוע, הטלוויזיה והאינטרנט, הפכו אמצעים בעלי השפעה ציבורית רבה מתמיד. העיסוק במלחמה מהתאפיין יותר ויותר בממד אישי-משפחתי, קהילתי וסקטוריאלי, תוך הפקעתו משליטתן הבלעדית כמעט של אליטות ישנות, מוסדות רשמיים וחוקרים מקצועיים. בצד "הפרטת הזיכרון" ניכר שינוי גם בתחום המחקר המקצועי: אף כי הוא נשאר ברובו נחלת ההיסטוריונים, ניכרת בו התעניינות גוברת מצד אנתרופולוגים וסוציולוגים וכן חוקרי תקשורת וקולנוע.

בשני העשורים האחרונים חלו תמורות מרחיקות לכת בהיסטוריוגרפיה הישראלית והפלסטינית. זו הישראלית הושפעה מתהליכים מקרו-כלכליים וחברתיים ומגישות אינטלקטואליות כגון "סוציולוגיה ביקורתית" ו"היסטוריוגרפיה חדשה", שעודדו ישראלים "לחצות קווים" כדי להבין את הנרטיב הפלסטיני הלאומי. ההיסטוריוגרפיה הפלסטינית, לעומת זאת, לא עברה רוויזיה דומה והיא מאופיינת עדין במאמץ לבנייתו של זיכרון קיבוצי מגויס. למרות ניצני ניסיונות לקיים דיאלוג היסטוריוגרפי בין חוקרים יהודים וערבים, ניכר שהפלסטינים אינם מוכנים להפוך את הנרטיב שלהם על 1948 להיסטוריה ובכך לשחררה ממגבלותיה ולהעמידה לבחינה ביקורתית. בכך מוצגת בכל חריפותה השאלה האם תיתכן פשרה היסטורית בין שני העמים כל עוד דבקים הפלסטינים בנרטיב של עוול היסטורי שכל תיקונו מוטל על הצד הישראלי. ועם זאת, ניתן לאתר בהיסטוריוגרפיה הפלסטינית שינוי כיוון ומוקדי עניין חדשים.

הקורס דן בגישות התיאורטיות העוסקות בעיצובו של העבר כחלק מתהליך ההבניה של זהות קיבוצית ומענה לצרכי השעה וכן בתפקידם של הנרטיבים ההיסטוריים בתהליכי יישוב סכסוכים. כמו כן עוסק הקורס בהיבטים החברתיים והפוליטיים של התהליך ההיסטוריוגרפי ביחס למלחמה זו, באסטרטגיות והאמצעים שעצבו את המיתוסים והזיכרון הקיבוצי של הצדדים השונים מאז המלחמה, ובתמורות שחלו באופי הזיכרון ודרכי הבנייתו לאורך הזמן. הקורס ישלב תיאוריות של הבניית מיתוסים וזיכרון והדגמתן בספרות הזיכרונות, המחקר העיוני, הקולנוע, וכן במוזיאונים ואתרי הנצחה.

מטרות הקורס:

להקנות ידע והבנה של הזיכרון והמחקר ההיסטורי בקרב ישראלים-יהודים ופלסטינים על מלחמת 1948 והתגבשותם לכלל נרטיבים קיבוציים. הקורס מצביע על ההשלכות של נרטיבים אלה על הסכסוך בין הצדדים בכלל וקידום הסדר מוסכם ביניהם בפרט.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

הבנה ויכולת קריאה ביקורתית של הנרטיבים של שני הצדדים והשימוש שנעשה בהם לצרכים פוליטיים.

דרישות נוכחות (%) :

100

שיטת ההוראה בקורס: שו"ס

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

58876 - זיכרון, סיפר, והיסטוריוגרפיה - מלחמת הקוממיות/הנכבה 1948

פרופ' א. סלע

סמס' א', תשע"ו

שו"ס, מ.א., 4 נ"ר

יום ב', 16:30-20:00, 5329, חברה

קבלת תלמידים: 5330 (חברה) - על פי תיאום מראש

דוא"ל: il.ac.huji.mail@sela.avraham

תיאור נושא הקורס

מלחמת 1948 נשארה אירוע מכונן בתולדות המזרח-התיכון בימינו וציר מרכזי בשיח הציבורי, הספרותי והאקדמי של יהודים וערבים כאחד. למרות התמורות שחלו מאז בסכסוך האזורי הישראלי-ערבי, נותרו מלחמת 1948 ותוצאותיה בעלות תפקיד מכריע בעיצוב הזיכרון הקולקטיבי-לאומי של שני הצדדים המידיים של הסכסוך היהודי-ערבי בארץ-ישראל. הדבר נכון במיוחד אצל הפלסטינים, עקב מרכזיותה של בעיית הפליטים בעיצוב ההווה והזהות הלאומית והשאיפה למימוש חזון המדינה העצמאית-הפלסטינית. חתימת הסכמי אוסלו ואינתיפאדת אל-אקצא שיקפו את שובו של הסכסוך לממדיו האתנו-לאומיים, בין יהודים וערבים בתחומי ארץ-ישראל בגבולות המנדט, ועוררו בשני הצדדים שיח ציבורי והיסטוריוגרפי שהדגיש יותר מאי-פעם בעבר את השסעים העמוקים בין ישראל והפלסטינים בהבניית הזיכרון והסיפר (נרטיב) של אותה מלחמה, כמו גם בסוגיות של אחריות וצדק היסטוריים ומקומם ביישוב הסכסוך ביניהם.

למרות התרחבות תחומי המחקר ההיסטורי, נעשה הזיכרון הקיבוצי של מלחמה זו מושפע יותר ויותר מ"סוכני זיכרון" בעלי נראטיבים היסטוריים משלהם המקרינים בתורם גם על המחקר ההיסטורי מקצועי. העיתונות, הספרות והשירה, הקולנוע, הטלוויזיה והאינטרנט, הפכו אמצעים בעלי השפעה ציבורית רבה מתמיד. העיסוק במלחמה מהתאפיין יותר ויותר בממד אישי-משפחתי, קהילתי וסקטוריאלי, תוך הפקעתו משליטתן הבלעדית כמעט של אליטות ישנות, מוסדות רשמיים וחוקרים מקצועיים. בצד "הפרטת הזיכרון" ניכר שינוי גם בתחום המחקר המקצועי: אף כי הוא נשאר ברובו

נחלת ההיסטוריונים, ניכרת בו התעניינות גוברת מצד אנתרופולוגים וסוציולוגים וכן חוקרי תקשורת וקולנוע.

בשני העשורים האחרונים חלו תמורות מרחיקות לכת בהיסטוריוגרפיה הישראלית והפלסטינית. זו הישראלית הושפעה מתהליכים מקרו-כלכליים וחברתיים ומגישות אינטלקטואליות כגון "סוציולוגיה ביקורתית" ו"היסטוריוגרפיה חדשה", שעודדו ישראלים "לחצות קווים" כדי להבין את הנרטיב הפלסטיני הלאומי. ההיסטוריוגרפיה הפלסטינית, לעומת זאת, לא עברה רוויזיה דומה והיא מאופיינת עדין במאמץ לבנייתו של זיכרון קיבוצי מגויס. למרות ניצני ניסיונות לקיים דיאלוג היסטוריוגרפי בין חוקרים יהודים וערבים, ניכר שהפלסטינים אינם מוכנים להפוך את הנרטיב שלהם על 1948 להיסטוריה ובכך לשחררה ממגבלותיה ולהעמידה לבחינה ביקורתית. בכך מוצגת בכל חריפותה השאלה האם תיתכן פשרה היסטורית בין שני העמים כל עוד דבקים הפלסטינים בנרטיב של עוול היסטורי שכל תיקונו מוטל על הצד הישראלי. ועם זאת, ניתן לאתר בהיסטוריוגרפיה הפלסטינית שינוי כיוון ומוקדי עניין חדשים.

הקורס דן בגישות התיאורטיות העוסקות בעיצובו של העבר כחלק מתהליך ההבניה של זהות קיבוצית ומענה לצרכי השעה וכן בתפקידם של הנרטיבים ההיסטוריים בתהליכי יישוב סכסוכים. כמו כן עוסק הקורס בהיבטים החברתיים והפוליטיים של התהליך ההיסטוריוגרפי ביחס למלחמה זו, באסטרטגיות והאמצעים שעצבו את המיתוסים והזיכרון הקיבוצי של הצדדים השונים מאז המלחמה, ובתמורות שחלו באופי הזיכרון ודרכי הבנייתו לאורך הזמן. הקורס יושלב תיאוריות של הבניית מיתוסים וזיכרון והדגמתן בספרות הזיכרונות, המחקר העיוני, הקולנוע, וכן במוזיאונים ואתרי הנצחה.

מבנה הקורס

ששת המפגשים הראשונים דנים בהיבטים מושגיים ותיאורטיים של זיכרון, היסטוריה וסכסוך תוך הדגמת הקשר בינם לבין הסכסוך הישראלי-פלסטיני. ארבעת המפגשים הבאים עוסקים בעיצוב, תיעוד ושימור הסיפור הישראלי והפלסטיני של 1948. ארבעת המפגשים האחרונים מוקדשים לבחינה ביקורתית של זיכרון והיסטוריה משני צידי המתרחש ודיון ממוקד במקרי בוחן המייצגים את מגוון הדינמיקות, יחסי גומלין והתהליכים המאפיינים את התפתחות הסיפור ההיסטורי של מלחמת 1948.

דרישות הקורס

1. קריאת הביבליוגרפיה שנקבעה משיעור לשיעור והשתתפות פעילה בסמינר.
2. הגשת דו"ח קריאה שוטף (עד חצי עמוד לפרט) על פריטי הביבליוגרפיה שעליהם חלה חובת קריאה. הדו"ח יישא אופי תמציתי (גישה, טיעונים עיקריים) וביקורתי ויוגש בתום השיעור שבו יידונו אותם פריטים.
3. הגשת עבודה סמינריונית - רשות (בהיקף 30-40 עמ' ומודפסת ברווח כפול).
4. תלמידים שאינם כותבים עבודה סמינריונית יידרשו לכתוב עבודה בהיקף מצומצם (15-20 עמ').
5. הציון הסופי בקורס יהווה שקלול של השתתפות פעילה בסמינר, כולל דו"חות הקריאה (30%) והעבודה בכתב (70%).

נושאים לדיון וביבליוגרפיה (חובת קריאה אינה חלה על פריטים המסומנים ב-*):

א. זיכרון, היסטוריה וסכסוך - היבטים מושגיים ותיאורטיים

1. חשיבה היסטורית וסיפור היסטורי

יונריב, אלעזר, חשיבה היסטורית, פרקים בפילוסופיה של היסטוריה, כרך א', (תל אביב, האוניברסיטה הפתוחה, 1987), פרק 1, 1-36, פרק 11, 455-466.

Carr, Edward H., *What is History?* (Harmondsworth : Penguin Books, 1964), Ch. 1-2. נוסח עברי: קאר, א.ה., היסטוריה מהי (תל אביב: מודן, 1986). פרקים 1-2, 21-67.

Jenkins, Keith, *On "What is History?": From Carr and Elton to Rorty and White* (London: Routledge: 1995), Introduction + Ch 1, 1-42.

Hyvärinen, Matti, "Towards a Conceptual History of Narrative, *Collegium* (2006), 20-41. (B)

* תובל-משיח, רבקה, וספקטור-מרזל, גבריאלה (עורכות), מחקר נרטיבי: תיאוריה, יצירה ופרשנות (ירושלים: מכון מופ"ת ומגנס, 2010), 42-5. (M)

* Tosh, John, *The Pursuit of History, Aims, Methods & New Directions in the Study of Modern History* (London: Longman, 2nd edition, 1991), Ch. 1, 1-29, Ch. 7, 151-130.

- *Darnton, Robert, "Workers Revolt: The Great Cat Massacre of the Rue Saint Séverin," in *The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History* (New York: Basic Books, 1984).

* Hobsbawm, Eric, *On History* (London: Abacus, 1998), Ch. 16.

* Geertz, Clifford, *The Interpretation of Cultures* (New York: Basic Books, 1973), Ch. 1.

2. היסטוריה וזיכרון, אידיאולוגיה ופוליטיקה

Assman, Aleida, "Transformations between History and Memory," *Social Research*, 75:1(Spring 2008), 49-72.

Lewis, Bernard, *History Remembered, Recovered, Invented* (Princeton: Princeton University Press, 1975).

תרגום לעברית: לואיס, ברנרד, עלי היסטוריה (ירושלים: יד בן צבי, 1988), ע"ע 43-5.

Olick, Jeffrey, "From Usable Pasts to the Return of the Repressed," *The Hedgehog Review* (Summer 2007), 19-31. (B)

Brennan, Timothy, "The National Longing for Form," in: Homi Bhabha (ed.), *Nation and Narration* (London: Routledge, 1994), 44-70.

-
- * בר-און, מרדכי, "זיכרון בספר", ראשיתה של ההיסטוריוגרפיה הישראלית 1948-1958 (תל אביב: משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2001), ע"ע 143-207. (B)
- * Connerton, Paul, *How Societies Remember* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 72-104.
- * Von Grunebaum, G.V., "Self-Image and Approach to History," in: Bernard Lewis and P.M. Holt (eds.), *Historians of the Middle East* (Oxford: Oxford University Press, 1962), pp. 457-483. (B)
- *Johnson, Richard, et al. (eds.), *Making Histories: Studies in History Writing and Politics* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1982), pp. 205-252. (B)
- * Mustafa, Shakir, "The Crisis of Arab Historiography," *The Jerusalem Quarterly*, 46, (spring 1988), pp. 65-70.
- * Kedourie, Elie, *Arabic Political Memoirs* (Cass: London: 1974), pp. 177-205.
3. זיכרון ותיעוד, קולנוע והיסטוריה - מתודולוגיות ובעיות
- זנד, שלמה, הקולנוע כהיסטוריה, לדמיון ולביים את המאה העשרים (תל אביב: עם עובד, 2002), 13-29.
- בר-און, מרדכי, גבולות עשנים: עיונים בתולדות מדינת ישראל 1948-1967 (ירושלים: אוניברסיטת בן גוריון יד בן-צבי, 2001), 108-128.
- Perks, Robert and Thomson, Alistair (eds.), *The Oral History Reader* (London: Routledge, 1998, 2002, 2003), Ch. 4, 38-52, Ch. 7, 75-86, Ch. 8, 87-100.
- Gertz, Nurit and Khleifi, George, *Palestinian Cinema: Landscape, Trauma, and Memory* (Bloomington: Indiana University Press, 2008), 1-10.
- *Gertz, Nurit, "From Destruction to Redemption: Israeli Literature and Cinema 1960-1990," *Shofar*, 1994.
- *Miskell, Peter, "Historians and film," in: Lambert, Peter and Schofield, Phillipp, *Making History: An introduction to the history and practice of a discipline* (London, Routledge, 2004), 245-256.
- *Tosh, *Pursuit of History*, Ch. 10, 206-227.
- הקרנת סרט: הפרק "מלחמת העצמאות" בסדרה "עמוד האש".

4. זיכרון ומקום, שכחה, השכחה ושתיקה

Nora, Pierre, "Between Memory and History: les lieux de mémoire,"
Representations, Vol. 26 (1989), pp. 7-25.

Naficy, Hamid, *Home, Exile, Homeland: Film, Media, and the Politics of Place*
(London: Routledge, 1999), pp. 1-13.

Winter, Jay, "Thinking about Silence," in: Efrat Ben-Zeev, Ruth Ginio, and Jay Winter
(eds.), *Shadows of War: A Social History of Silence in the Twentieth Century*
(Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 3-31

קדמן, נגה, בצדי הדרך ובשולי התודעה: דחיקת הכפרים הערביים שהתרוקנו ב-1948 מהשיח
הישראלי (תל אביב: ספרי נובמבר, 2008), 68-88.

ג'מאל, אמל, "דפוסיה ומקורותיה של דחיקת זיכרון הנכבה הפלסטינית מן התודעה הציבורית
הישראלית, "בתוך: ג'מאל אמל ואפרים לביא (עורכים), הנכבה בזיכרון הלאומי של ישראל (תל אביב:
אוניברסיטת תל אביב, 2015), 113-142.

* Ben-Zeev, Efrat, "Imposed Silences and Self-Censorship: Palmach Soldiers
Remember 1948," in: Ben-Zeev, Ginio, and Winter, *Shadows of War*, 181-196.

* Gil Hochberg, "A Poetics of Haunting: From Yizhar's Khirbeh to Yehoshua's Ruins
to Koren's Crypts," *Jewish Social Studies* 18:3 (2012): 55-69. (B)

* Winter, Jay, "War Memorials and the Mourning Process," in his *Sites of Memory,
Sites of Mourning* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 78-116.

* Zerubavel, Eviatar, "The Social Sound of Silence: Toward a Sociology of Denial,"
in: Ben-Zeev, Ginio, and Winter, *Shadows of War*, 32-44.

* Benvenisti, Meron, *Sacred Landscapes*. (Berkeley: University of California Press,
2000), 11-100.

* Khalidi, Walid, *All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and
Depopulated by Israel in 1948* (Washington D.C.: Institute for Palestine Studies,
1992).

* Khalidi, Walid, *Before Their Diaspora: A Photographic History of the Palestinians
1876-1948* (Washington D.C.: Institute for Palestine Studies, 1984).
הקרנת סרט: הטיוול הפנימי (רענן אלכסנדרוביץ' וראא'ד אנדוני, 2001).

5. זהות, זיכרון היסטורי ויישוב סכסוכים

Janice G. Stein, "Image, Identity, and the Resolution of Violent Conflict," in: Crocker

et. al. (eds.), *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict* (Washington D.C.: USIP, 2001), 189-208. (B)

- Daniel Bar-Tal and Gavriel Salomon, "Israeli-Jewish Narratives of the Israeli Palestinian Conflict: Evolution, Contents, Functions, and Consequences," in: Robert I. Rotberg (ed.), *Israeli and Palestinian Narratives of Conflict, History's Double Helix* (Bloomington: Indiana University Press, 2006), 19-46. (B)

Herbert Kelman, "The Role of Identity in Conflict Resolution: Experiences from Israeli-Palestinian Problem Solving Workshops," in: R.D. Ashmore, L.Jussim, and D. Wilder (eds.), *Social Identity, Intergroup Conflict, and Conflict Reduction* (Oxford and New York: Oxford University Press, 2001), 187-212. (B)

Auerbach, Yehudit, "The Reconciliation Pyramid: A Narrative-Based Framework for Analyzing Identity Conflicts," *Political Psychology*, 30 (2), 291-318.

- * Nadim Rouhana & Daniel Bar-Tal, "Psychological Dynamics of Intractable Ethno national conflicts: The Israeli-Palestinian Case," *American Psychologist*, 53 (1998), 761-770.

*Alan Dowty, "Despair Is Not Enough: Violence, Attitudinal Change, and Ripeness in the Israeli-Palestinian Conflict," *Cooperation and Conflict*, 41(2) (2006), 5-29.

* Robert I. Rotberg (ed.), *Israeli and Palestinian Narratives of Conflict* (Bloomington: Indiana University Press, 2006), Ch. 1, 1-18. (B)

6. עוולות העבר, טראומה וצדק מעברי

Bar-Tal, Daniel, Chernyak-Hai, Lily, Schori, Noa and Gundar Ayelet, "A sense of self perceived collective victimhood in intractable conflicts," *International Review of the Red Cross*, 91:874 (2009), 229-258. (B)

Caplan, Neil, "Victimhood in Israeli and Palestinian National Narratives," *Bustan: The Middle East Book Review* 3 (2012), 1-19. (B)

בשיר, בשיר, וגולדברג, עמוס, "הרהורים על זיכרון, טראומה ולאומיות בישראל/פלסטין" בתוך: בשיר, בשיר ועמוס גולדברג (עורכים), *השואה והנכבה: זיכרון, זהות לאומית ושותפות יהודית-ערבית (תל אביב: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד, 2015), 19-52.*

שטיינברג, מתי, "הנכבה כטראומה: שני דפוסי התייחסות פלסטיניים והשלכותיהם," בתוך: ג'מאל ולביא, *הנכבה בזיכרון הלאומי של ישראל*, 98-109.

Doorn, Neelke, "Forgiveness and Reconciliation in Transitional Justice Practices," *Ethical Perspectives*, 15:3 (2008), 381-398. (B)

* Adel Manna, "The Palestinian Nakba and its Continued Repercussions," *Israel Studies* 18:2 (2013): 86–99.

* Kampf and N. Lowenheim, "Rituals of Apology in the Global Arena," *Security Dialogue*, 43(1) (2012), 43-60.

* Eric Brahm, "Uncovering the Truth: Examining Truth Commission Success and Impact," *International Studies Perspectives*, 8(1) (2007), 16-35.

ב. עיצוב הסיפור הלאומי הישראלי והפלסטיני

7. מיתוסים ועיצוב זיכרון קיבוצי יהודי-ישראלי

Zerubavel, Yael, *Recovered Roots, Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition* (Chicago: Chicago University Press, 1995), Ch. 1-2, pp. 3-36.

- Porat, Dina, "Forging Zionist Identity Prior to 1948 – Against Which Counter Identity? in: Rotberg, Israeli and Palestinian Narratives, 47-71.

גרץ, נורית, שבויה בחלומה, מיתוסים בתרבות הישראלית (תל אביב: עם עובד, 1988), פרקים א'-ב'.

בר-און, מרדכי, גבולות עשנים, 53-21.

*אוחנה, ד. וויסטרין, ר. ס., "נוכחות המיתוסים ביהדות, בציונות ובישראליות," בתוך ד. אוחנה ור. ס. ויסטרין (עורכים), מיתוס וזיכרון: גלגוליה של התודעה הישראלית (תל אביב: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד, 1996), עמ' 37-11.

*Podeh, Elie, "History and Memory in the Israeli Educational System: The Portrayal of the Arab-Israeli Conflict in History Textbooks (1948-2000)," *History and Memory* 12 (2000), 65-100.

*לבבל, אודי, "מיהם 'אבירי הקוממיות'? מחוץ להיסטוריוגרפיה הממלכתית: אצ"ל, לח"י והפוליטיקה של עיצוב גבולות הזיכרון הלאומי 1963-1949," בתוך: רוטברג, נפתלי ושיבד, אליעזר (עורכים), לאום מלאום, עיונים בשאלות של זהות לאומית, עם ולאומיות (תל אביב: מכון ון ליר בירושלים והקיבוץ המאוחד, 2008), עמ' 204-176.

8. זיכרון, בניין אומה ועיצוב העבר הפלסטיני

Swedenburg, Ted, "The Palestinian Peasant as a National Signifier," *Anthropological Quarterly*, 63(1) (January 1990), 18-30.

Litvak, Meir, "Introduction: Collective Memory and the Palestinian Experience," in: Litvak (ed.), *Palestinian Collective Memory and National Identity* (New York:

Palgrave, 2009), 1-26.

Hilal, Jamil, "Reflections on Contemporary Palestinian History," in: Ilan Pappé and Jamil Hilal (eds.), *Across the Wall: Narratives of Israeli-Palestinian History* (London: I.B. Tauris, 2010), 177-215. (M)

Nassar, Issam, "Palestinian Nationalism: The Difficulties of Narrating an Ambivalent Identity," in Pappé and Hilal, *Across the Wall*, 217-234. (M)

* Litvak, Meir, "A Palestinian Past: National Construction", *History and Memory*, 6)2 (1994), 24-56. (B)

9. הנצחה, תיעוד ושימור הזיכרון

סיון, עמנואל, דור תש"ח: מיתוס, דיוקן וזיכרון (תל אביב: מערכות, 1991), 143-230.

עזריהו, מעוז, פולחני מדינה: חגיגות העצמאות והנצחת הנופלים בישראל 1948-1956 (שדה בוקר: המרכז למורשת בן-גוריון, 1998), 137-163.

Gluck, Sherna B., "Oral History and the Nakba," *Oral History Review*, 35 (1) (2008), 68-80.

Ahmad H. Sa'di and Lila Abu-Lughod (eds.), *Nakba: Palestine 1948, and the Claims of Memory* (New York, 2007), 1-24. (B)

- Efrat Ben-Ze'ev and Issam Aburaiya, "'Middle Ground' Politics and the Re-Palestinization of Places in Israel," *International Journal of Middle East Studies* 36:4 (2004): 639-55.

* Nur Masalha, "Present Absentees and Indigenous Resistance," in *Catastrophe Remembered: Palestine, Israel and the Internal Refugees, Essays in Memory of Edward W. Said*, ed. Nur Masalha (London, 2005), 23-55.

* Tamir Sorek, "Cautious Commemoration: Localism, Communalism, and Nationalism in Palestinian Memorial Monuments in Israel," *Comparative Studies in History and Society* 50:2 (2008): 337-68.

* Tamari, Salim, "Narratives of Exile," *Palestine-Israel Journal* 9(4) (2002) (B)

* אלעד-בוסקילה, עמי, האור הקלוש: ייצוגים ותדמיות של דמות האחר בספרויות הערביות המודרניות (תל אביב: מרכז תמי שטיינמן למחקרי שלום, 2005), 67-72.

* רובינשטיין, דני, חיבוק התאנה: "זכות השיבה" של הפלסטינים (תל אביב: דביר, 1995).

הקרנת סרט: מיה בר ואבנר פינגלרנט, הראשון יהיה אחרון (קהילת הזיכרון של עקורי ברעם)

10. היסטוריה אחת – נרטיבים מנוגדים: פרספקטיבות ישראליות ופלסטיניות

Sela, Avraham, "Israeli Historiography of the 1948 War," in *Shared Histories: A Palestinian-Israeli Dialogue*, ed. Paul Scham, Walid Salem, and Benjamin Pogrund (Walnut Creek, CA, 2005), 205–15.

Esther Webman, "The Evolution of a Founding Myth: The Nakba and its Fluctuating Meaning," in: M. Litvak, *Palestinian Collective Memory*, 27–45. (B)

Abdel Jawad, Salih, "The Arab and Palestinian Narratives of the 1948 War," in Rotberg, *Israeli and Palestinian Narratives*, 72–114.

- Caplan, Neil, *The Israel-Palestine Conflict: Contested Histories* (Oxford: Wiley Blackwell, 2010), Pt. I, 3–38.

Khalidi, Rashid, "The Palestinians and 1948: the underlying causes of failure," in: E. Rogan and A. Shlaim (eds.), *The War for Palestine: Rewriting the History of 1948* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 12–36.

* Sela, Avraham, "Arab Historiography of the 1948 War: The Quest for Legitimacy," in: Silberstein, Lawrence L. (ed.), *New Perspectives on Israeli History* (New York: New York University Press, 1991), 124–154.

* Ghanim, Honaida, "Poetics of Disaster: Nationalism, Gender, and Social Change Among Palestinian Poets in Israel After Nakba," *International Journal of Politics, Culture and Society* 22(1) (2009), 23–39.

* אסעד, אחמד, ילדי הטל, נובלה (חיפה: פרדס, 2005).

הקרנת עדויות של פליטים פלסטיניים על 1948

ג. מלחמת הקוממיות/הנכבה: זיכרון, היסטוריה וביקורת

11. "ההיסטוריה החדשה" של מלחמת 1948

מרדכי בר-און, "ההיסטוריה שלא היתה: הבהרות נוספות לסוגיית ה'היסטוריה החדשה'", *יהדות זמננו*, שנתון לעיון ולמחקר, כרך 10, תשנ"ו, 3–39.

Avi Shlaim, "The Debate About 1948," *International Journal of Middle East Studies*, 27(3) (1995), 287–304.

Nur-eldeen Masalha, "On Recent Hebrew and Israeli Sources for the Palestinian Exodus 1947–49," *Journal of Palestine Studies*, 18(1) (Autumn 1988), 121–137.

Mustafa Kabha, "A Palestinian Look at the New Historians and Post-Zionism in Israel," in: Morris, Benny (ed.), *Making Israel* (Ann Arbor: Michigan University Press, 2007), 299-318.

*Michael B. Oren, "Out of the Battleground," *Radical History Review*, 45 (1989), 85-97.

*Benny Morris, "Falsifying the Record: A Fresh Look at Zionist Documentation of 1948," *Journal of Palestine Studies*, 24(3) (1995), 44-62.

*אפרים קרש, "סילוף מתוך פיכחון? סילוף מתוך עיוורון? בני מוריס על סוגיית ה"טרנספר", אלפיים, 13 (1990), 232-212.

הקרנת סרט: 1948 (במאי - מוחמד בכרי).

12. הפליטים הערבים-פלסטיניים: יציאה, גירוש, טיהור אתני?

Khalidi, Walid, "Why did the Palestinians leave, Revisited," *Journal of Palestine Studies* 34(2) (2005), 42-54.

Morris, Benny, "The Origins of the Palestinian Refugee Problem," in Silberstein, *New Perspectives on Israeli History*, 42-56.

Stein, Kenneth W., "One Hundred Years of Social Change: The Creation of the Palestinian Refugee Problem," in Silberstein, *New Perspectives on Israeli History*, 57-81.

Khalidi, Walid, "Plan Dalet: A Masterplan for the Conquest of Palestine," *Journal of Palestine Studies*, 18(1) (Autumn 1988), 4-33.

Pappe, Ilan, *The Ethnic Cleansing of Palestine* (Oxford: Oneworld, 2007), Ch. 5, 86-126.

* Tevet, Shabtai, "The Palestine Arab Refugee Problem and Its Origins," *Review Article: Middle Eastern Studies*, 26(2) (April 1990), 214-249.

* ארנון גולן, "פליטים יהודיים במלחמת העצמאות", *יהדות זמננו*, שנתון לעיון ולמחקר, כרך 8 (תשנ"ג), 241-217.

* "Refugee Interviews," *Special Issue: Palestine 1948, Journal of Palestine Studies*, 18(1) (Autumn, 1988), 158-171.

הקרנת סרט: יום אילק יום עליכ: פליטים פלסטינים בירושלים, 1948 (בדיל, 1998)

13. הפליטים הפלסטינים - דימויים של שיבה

A.L. Tibawi, "Visions of the Return, The Palestine Refugees in Arabic Poetry and Art," *The Middle East Journal*, Vol. 17, no. 5.

Kanafani, Ghassan, "Returning to Haifa," in: *Palestine's Children: Returning to Haifa and other stories* (Boulder, CO: Lynne Reinner Publishers, 2000).

Tamari, Salim and Hammami, Rema, "Virtual Returns to Jaffa," *Journal of Palestine Studies*, Vol. 27 (1998), No. 4, 65-79

Tamari, Salim. 2003. "Bourgeois Nostalgia and the Abandoned City," *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, Vol. 23, no. 1&2.

לזר, הדרה, המנדטורים: ארץ ישראל 1940-1948 (כתר, 1990), 215-218.

הקרנת קטעים דוקומנטריים מביקורי פליטים בבתייהם מלפני 1948.

14. זיכרון, היסטוריוגרפיה וביקורת - מקרי בוחן (קריאת חובה חלה על שני מקרים)

א. המלחמה הבין-קהילתית - סיבות ותוצאות

Shoufani, Elias, "The Fall of A Village," *Journal of Palestine Studies*, Vol. 1, no. 4 (Spring 1972), pp. 108-121.

Sela, Avraham, "Arab and Jewish Civilians in the 1948 Palestine War," in: P.R. Kumaraswamy (ed.), *Caught in Crossfire: Civilians in Conflicts in the Middle East* (London: Ithaca Press, 2008), 1-30.

Kadish, Alon, "The "Trusteeship" and the Yishuv's Military Strategy," in: Michael J. Divine (ed.), *Harry S. Truman, the State of Israel, and the Quest for Peace in the Middle East* (Ann Arbor: Sheridan Books, 2009), 67-73.

קדיש, אלון, "מי תקף את שיירת חולדה ומדוע זה מעניין?" בתוך: ניראל חיים (עורך), עוזי נרקיס, דפים שנשארו על המדף (ירושלים: הספריה הציונית, 2000), 255-263.

קדיש, אלון, ניצחון היהודים בצפת אדר ב - ניסן התש"ח (אפריל - מאי 1948), זרקור היסטורי מס 27, מחלקת היסטוריה, תוה"ד/אמ"ץ, יולי 2008.

לזר, המנדטורים, ע"ע 183-214.

ב. כיבוש ערים - גירוש ויציאה מלוד וחיפה

אבי יפתח (שמריה גוטמן), "לוד יוצאת לגולה," מבפנים, כרך י"ג, חוברת ג' (נובמבר 1948), ע"ע 452-461

Alon Kadish & Avraham Sela, "Myths and Historiography of the 1948 Palestine War Revisited: The Case of Lydda," *The Middle East Journal*, 59(4) (Autumn 2005), 617-634.

Isbir Monayyir, "The Fall of Lydda," *Journal of Palestine Studies*, 28) 4 (Summer 1998), 80-98.

Khalidi, Walid, "The Fall of Haifa Revisited," *Journal of Palestine Studies*, 37(3) (Spring 2008), 30-58.

Bercuson, David J., "A Documentary Essay: The Haifa Arab Refugees," *Middle East Focus*, 10(4) (Summer 1988), 18-21.

קדיש, אלון, "הצבא הבריטי ופינוי חיפה" בתוך: יאיר ספרן (עורך), חיפה בתש"ח - 1948, אסופת מאמרים, שישים שנה למדינת ישראל (חיפה: העמותה לתולדות חיפה, 2008).

ג. לטרון ודיר יאסין

שפירא, אניטה, "היסטוריוגרפיה וזכרון: מקרה לטרון תש"ח", אלפיים, 10, 1994, 9-41.

Morris, Benny, "The Historiography of Deir Yassin," *The Journal of Israeli History*, 24(1) (2005), 79-107.

Khalidi, Walid, *Deir Yassin, Friday April 9, 1948* (Jerusalem: Institute of Jerusalem Studies, 1999) [in Arabic].

ד. הפליטים הפלסטינים בתודעה הישראלית - סיפור ח'רבת ח'זעה

ס. יזהר, "חרבת ח'זעה", בתוך ספרו: ארבעה סיפורים (תל אביב, הקיבוץ המאוחד, תשל"א), ע"ע 111-43.

שפירא, אניטה, יהודים, ציונים ומה שביניהם (תל אביב: עם עובד, 2007), עמ' 13-62. (על חרבת ח'זעה, זיכרון ושכחה).

ה. ה"קנוניה" הישראלית-האשמית

Sela, Avraham, "Transjordan, Israel and the 1948 War: Myth, Historiography and Reality," *Middle Eastern Studies*, 28(4) (October 1992), 624-686.

המאמר התפרסם גם בעברית:
סלע, אברהם, "יחסי המלך עבדאללה וממשלת ישראל במלחמת העצמאות - בחינה מחודשת", קתדרה, חלק א': 57 (ספטמבר 1990), 120-162; חלק ב': 58 (דצמבר 1990), 172-193.

חומר חובה לקריאה:
58876 – זיכרון, סיפר, והיסטוריוגרפיה – מלחמת הקוממיות/הנכבה 1948

פרופ' א. סלע
סמס' א', תשע"ו
שו"ס, מ.א., 4 נ"ר
יום ב', 16:30-20:00, 5329, חברה
קבלת תלמידים: 5330 (חברה) – על פי תיאום מראש
דוא"ל: il.ac.huji.mail@sela.avraham

תיאור נושא הקורס

מלחמת 1948 נשארה אירוע מכונן בתולדות המזרח-התיכון בימינו וציר מרכזי בשיח הציבורי, הספרותי והאקדמי של יהודים וערבים כאחד. למרות התמורות שחלו מאז בסכסוך האזרחי הישראלי-ערבי, נותרו מלחמת 1948 ותוצאותיה בעלות תפקיד מכריע בעיצוב הזיכרון הקולקטיבי-לאומי של שני הצדדים המיידיים של הסכסוך היהודי-ערבי בארץ-ישראל. הדבר נכון במיוחד אצל הפלסטינים, עקב מרכזיותה של בעיית הפליטים בעיצוב ההווה והזהות הלאומית והשאיפה למימוש חזון המדינה העצמאית-הפלסטינית. חתימת הסכמי אוסלו ואינתיפאדת אל-אקצא שיקפו את שובו של הסכסוך לממדיו האתנו-לאומיים, בין יהודים וערבים בתחומי ארץ-ישראל בגבולות המנדט, ועוררו בשני הצדדים שיח ציבורי והיסטוריוגרפי שהדגיש יותר מאי-פעם בעבר את השסעים העמוקים בין ישראל והפלסטינים בהבניית הזיכרון והסיפר (נרטיב) של אותה מלחמה, כמו גם בסוגיות של אחריות וצדק היסטוריים ומקומם ביישוב הסכסוך ביניהם.

למרות התרחבות תחומי המחקר ההיסטורי, נעשה הזיכרון הקיבוצי של מלחמה זו מושפע יותר ויותר מ-"סוכני זיכרון" בעלי נראטיבים היסטוריים משלהם המקרינים בתורם גם על המחקר ההיסטורי מקצועי. העיתונות, הספרות והשירה, הקולנוע, הטלוויזיה והאינטרנט, הפכו אמצעים בעלי השפעה ציבורית רבה מתמיד. העיסוק במלחמה מהתאפיין יותר ויותר בממד אישי-משפחתי, קהילתי וסקטוריאלי, תוך הפקעתו משליטתן הבלעדית כמעט של אליטות ישנות, מוסדות רשמיים וחוקרים מקצועיים. בצד "הפרטת הזיכרון" ניכר שינוי גם בתחום המחקר המקצועי: אף כי הוא נשאר ברובו נחלת ההיסטוריונים, ניכרת בו התעניינות גוברת מצד אנתרופולוגים וסוציולוגים וכן חוקרי תקשורת וקולנוע.

בשני העשורים האחרונים חלו תמורות מרחיקות לכת בהיסטוריוגרפיה הישראלית והפלסטינית. זו הישראלית הושפעה מתהליכים מקרו-כלכליים וחברתיים ומגישות אינטלקטואליות כגון "סוציולוגיה ביקורתית" ו"היסטוריוגרפיה חדשה", שעודדו ישראלים "לחצות קווים" כדי להבין את הנרטיב הפלסטיני הלאומי. ההיסטוריוגרפיה הפלסטינית, לעומת זאת, לא עברה רוויזיה דומה והיא מאופיינת עדין במאמץ לבנייתו של זיכרון קיבוצי מגויס. למרות ניצני ניסיונות לקיים דיאלוג היסטוריוגרפי בין חוקרים יהודים וערבים, ניכר שהפלסטינים אינם מוכנים להפוך את הנרטיב שלהם על 1948 להיסטוריה ובכך לשחררה ממגבלותיה ולהעמידה לבחינה ביקורתית. בכך מוצגת בכל חריפותה השאלה האם תיתכן פשרה היסטורית בין שני העמים כל עוד דבקים הפלסטינים בנרטיב של עוול היסטורי שכל תיקונו מוטל על הצד הישראלי. ועם זאת, ניתן לאתר בהיסטוריוגרפיה הפלסטינית שינוי כיוון ומוקדי עניין חדשים.

הקורס דן בגישות התיאורטיות העוסקות בעיצובו של העבר כחלק מתהליך ההבניה של זהות קיבוצית

ומענה לצרכי השעה וכן בתפקידם של הנרטיבים ההיסטוריים בתהליכי יישוב סכסוכים. כמו כן עוסק הקורס בהיבטים החברתיים והפוליטיים של התהליך ההיסטוריוגרפי ביחס למלחמה זו, באסטרטגיות והאמצעים שעצבו את המיתוסים והזיכרון הקיבוצי של הצדדים השונים מאז המלחמה, ובתמורות שחלו באופי הזיכרון ודרכי הבנייתו לאורך הזמן. הקורס יסלב תיאוריות של הבניית מיתוסים וזיכרון והדגמתן בספרות הזיכרונות, המחקר העיוני, הקולנוע, וכן במוזיאונים ואתרי הנצחה.

מבנה הקורס

ששת המפגשים הראשונים דנים בהיבטים מושגיים ותיאורטיים של זיכרון, היסטוריה וסכסוך תוך הדגמת הקשר בינם לבין הסכסוך הישראלי-פלסטיני. ארבעת המפגשים הבאים עוסקים בעיצוב, תיעוד ושימור הסיפור הישראלי והפלסטיני של 1948. ארבעת המפגשים האחרונים מוקדשים לבחינה ביקורתית של זיכרון והיסטוריה משני צידי המתרס ודיון ממוקד במקרי בוחן המייצגים את מגוון הדינמיקות, יחסי גומלין והתהליכים המאפיינים את התפתחות הסיפור ההיסטורי של מלחמת 1948.

דרישות הקורס

1. קריאת הביבליוגרפיה שנקבעה משיעור לשיעור והשתתפות פעילה בסמינר.
2. הגשת דו"ח קריאה שוטף (עד חצי עמוד לפריט) על פריטי הביבליוגרפיה שעליהם חלה חובת קריאה. הדו"ח יישא אופי תמציתי (גישה, טיעונים עיקריים) וביקורתי ויוגש בתום השיעור שבו יידונו אותם פריטים.
3. הגשת עבודה סמינריונית - רשות (בהיקף 30-40 עמ' ומודפסת ברווח כפול).
4. תלמידים שאינם כותבים עבודה סמינריונית ידרשו לכתוב עבודה בהיקף מצומצם (15-20 עמ').
5. הציון הסופי בקורס יהווה שקלול של השתתפות פעילה בסמינר, כולל דו"חות הקריאה (30%) והעבודה בכתב (70%).

נושאים לדיון וביבליוגרפיה (חובת קריאה אינה חלה על פריטים המסומנים ב-*)

א. זיכרון, היסטוריה וסכסוך - היבטים מושגיים ותיאורטיים

1. חשיבה היסטורית וסיפור היסטורי

וינריב, אלעזר, חשיבה היסטורית, פרקים בפילוסופיה של היסטוריה, כרך א', (תל אביב, האוניברסיטה הפתוחה, 1987), פרק 1, 36-1, פרק 11, 466-455.

Carr, Edward H., *What is History?* (Harmondsworth : Penguin Books, 1964), Ch. 1-2. נוסח עברי: קאר, א.ה., היסטוריה מהי (תל אביב: מודן, 1986). פרקים 1-2, 67-21.

Jenkins, Keith, *On "What is History?": From Carr and Elton to Rorty and White* (London: Routledge: 1995), Introduction + Ch 1, 1-42.

Hyvärinen, Matti, "Towards a Conceptual History of Narrative, *Collegium* (2006), 20-41. (B)

* תובל-משיח, רבקה, וספקטור-מרזל, גבריאלה (עורכות), מחקר נרטיבי: תיאוריה, יצירה ופרשנות (ירושלים: מכון מופ"ת ומגנס, 2010), 42-5. (M)

* Tosh, John, *The Pursuit of History, Aims, Methods & New Directions in the Study of Modern History* (London: Longman, 2nd edition, 1991), Ch. 1, 1-29, Ch. 7, 151-130.

- *Darnton, Robert, "Workers Revolt: The Great Cat Massacre of the Rue Saint Séverin," in *The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History* (New York: Basic Books, 1984).

* Hobsbawm, Eric, *On History* (London: Abacus, 1998), Ch. 16.

* Geertz, Clifford, *The Interpretation of Cultures* (New York: Basic Books, 1973), Ch. 1.

2. היסטוריה וזיכרון, אידיאולוגיה ופוליטיקה

Assman, Aleida, "Transformations between History and Memory," *Social Research*, 75:1(Spring 2008), 49-72.

Lewis, Bernard, *History Remembered, Recovered, Invented* (Princeton: Princeton University Press, 1975).

תרגום לעברית: לואיס, ברנרד, עלי היסטוריה (ירושלים: יד בן צבי, 1988), ע"ע 43-5.

Olick, Jeffrey, "From Usable Pasts to the Return of the Repressed," *The Hedgehog Review* (Summer 2007), 19-31. (B)

Brennan, Timothy, "The National Longing for Form," in: Homi Bhabha (ed.), *Nation and Narration* (London: Routledge, 1994), 44-70.

* בר-און, מרדכי, "זיכרון בספר", ראשיתה של ההיסטוריוגרפיה הישראלית 1958-1948 (תל אביב: משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2001), ע"ע 207-143. (B)

* Connerton, Paul, *How Societies Remember* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 72-104.

* Von Grunebaum, G.V., "Self-Image and Approach to History," in: Bernard Lewis and P.M. Holt (eds.), *Historians of the Middle East* (Oxford: Oxford University Press, 1962), pp. 457-483. (B)

*Johnson, Richard, et al. (eds.), *Making Histories: Studies in History Writing and Politics* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1982), pp. 205-252. (B)

* Mustafa, Shakir, "The Crisis of Arab Historiography," *The Jerusalem Quarterly*, 46, (spring 1988), pp. 65-70.

* Kedourie, Elie, *Arabic Political Memoirs* (Cass: London: 1974), pp. 177-205.

3. זיכרון ותיעוד, קולנוע והיסטוריה – מתודולוגיות ובעיות

זנד, שלמה, הקולנוע כהיסטוריה, לדמיון ולביים את המאה העשרים (תל אביב: עם עובד, 2002), 13-29.

בר-און, מרדכי, גבולות עשנים: עיונים בתולדות מדינת ישראל 1948-1967 (ירושלים: אוניברסיטת בן גוריון ויד בן-צבי, 2001), 128-108.

Perks, Robert and Thomson, Alistair (eds.), *The Oral History Reader* (London: Routledge, 1998, 2002, 2003), Ch. 4, 38-52, Ch. 7, 75-86, Ch. 8, 87-100.

Gertz, Nurit and Khleifi, George, *Palestinian Cinema: Landscape, Trauma, and Memory* (Bloomington: Indiana University Press, 2008), 1-10.

*Gertz, Nurit, "From Destruction to Redemption: Israeli Literature and Cinema 1960-1990," *Shofar*, 1994.

*Miskell, Peter, "Historians and film," in: Lambert, Peter and Schofield, Phillipp, *Making History: An introduction to the history and practice of a discipline* (London, Routledge, 2004), 245-256.

*Tosh, *Pursuit of History*, Ch. 10, 206-227.

הקרנת סרט: הפרק "מלחמת העצמאות" בסדרה "עמוד האש".

4. זיכרון ומקום, שכחה, השכחה ושתיקה

Nora, Pierre, "Between Memory and History: les lieux de mémoire," *Representations*, Vol. 26 (1989), pp. 7-25.

Naficy, Hamid, *Home, Exile, Homeland: Film, Media, and the Politics of Place* (London: Routledge, 1999), pp. 1-13.

Winter, Jay, "Thinking about Silence," in: Efrat Ben-Zeev, Ruth Ginio, and Jay Winter (eds.), *Shadows of War: A Social History of Silence in the Twentieth Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 3-31

קדמן, נגה, בצדי הדרך ובשולי התודעה: דחיקת הכפרים הערביים שהתרוקנו ב-1948 מהשיח הישראלי (תל אביב: ספרי נובמבר, 2008), 88-68.

ג'מאל, אמל, "דפוסיה ומקורותיה של דחיקת זיכרון הנכבה הפלסטינית מן התודעה הציבורית הישראלית, "בתוך: ג'מאל אמל ואפרים לביא (עורכים), הנכבה בזיכרון הלאומי של ישראל (תל אביב: אוניברסיטת תל אביב, 2015), 142-113.

* Ben-Zeev, Efrat, "Imposed Silences and Self-Censorship: Palmach Soldiers Remember 1948," in: Ben-Zeev, Ginio, and Winter, *Shadows of War*, 181-196.

* Gil Hochberg, "A Poetics of Haunting: From Yizhar's Khirbeh to Yehoshua's Ruins to Koren's Crypts," *Jewish Social Studies* 18:3 (2012): 55-69. (B)

* Winter, Jay, "War Memorials and the Mourning Process," in his *Sites of Memory, Sites of Mourning* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 78-116.

* Zerubavel, Eviatar, "The Social Sound of Silence: Toward a Sociology of Denial," in: Ben-Zeev, Ginio, and Winter, *Shadows of War*, 32-44.

* Benvenisti, Meron, *Sacred Landscapes*. (Berkeley: University of California Press, 2000), 11-100.

* Khalidi, Walid, *All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948* (Washington D.C.: Institute for Palestine Studies, 1992).

* Khalidi, Walid, *Before Their Diaspora: A Photographic History of the Palestinians 1876-1948* (Washington D.C.: Institute for Palestine Studies, 1984).
הקרנת סרט: הטיוול הפנימי (רענן אלכסנדרוביץ' וראא'ד אנדוני, 2001).

5. זהות, זיכרון היסטורי ויישוב סכסוכים

Janice G. Stein, "Image, Identity, and the Resolution of Violent Conflict," in: Crocker et. al. (eds.), *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict* (Washington D.C.: USIP, 2001), 189-208. (B)

- Daniel Bar-Tal and Gavriel Salomon, "Israeli-Jewish Narratives of the Israeli Palestinian Conflict: Evolution, Contents, Functions, and Consequences," in: Robert I. Rotberg (ed.), *Israeli and Palestinian Narratives of Conflict, History's Double Helix* (Bloomington: Indiana University Press, 2006), 19-46. (B)

Herbert Kelman, "The Role of Identity in Conflict Resolution: Experiences from Israeli-Palestinian Problem Solving Workshops," in: R.D. Ashmore, L.Jussim, and D. Wilder (eds.), *Social Identity, Intergroup Conflict, and Conflict Reduction* (Oxford and New York: Oxford University Press, 2001), 187-212. (B)

Auerbach, Yehudit, "The Reconciliation Pyramid: A Narrative-Based Framework for

Analyzing Identity Conflicts," Political Psychology, 30 (2), 291-318.

- * Nadim Rouhana & Daniel Bar-Tal, "Psychological Dynamics of Intractable Ethno national conflicts: The Israeli-Palestinian Case," *American Psychologist, 53 (1998), 761-770.*

*Alan Dowty, "Despair Is Not Enough: Violence, Attitudinal Change, and Ripeness in the Israeli-Palestinian Conflict," *Cooperation and Conflict, 41(2) (2006), 5-29.*

* Robert I. Rotberg (ed.), *Israeli and Palestinian Narratives of Conflict (Bloomington: Indiana University Press, 2006), Ch. 1, 1-18. (B)*

6. עוולות העבר, טראומה וצדק מעברי

Bar-Tal, Daniel, Chernyak-Hai, Lily, Schori, Noa and Gundar Ayelet, "A sense of self perceived collective victimhood in intractable conflicts," *International Review of the Red Cross, 91:874 (2009), 229-258. (B)*

Caplan, Neil, "Victimhood in Israeli and Palestinian National Narratives," *Bustan: The Middle East Book Review 3 (2012), 1-19. (B)*

בשיר, בשיר, וגולדברג, עמוס, "הרהורים על זיכרון, טראומה ולאומיות בישראל/פלסטין" בתוך: בשיר, בשיר ועמוס גולדברג (עורכים), השואה והנכבה: זיכרון, זהות לאומית ושותפות יהודית-ערבית (תל אביב: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד, 2015), 19-52.

שטיינברג, מתי, "הנכבה כטראומה: שני דפוסי התייחסות פלסטיניים והשלכותיהם," בתוך: ג'מאל ולביא, הנכבה בזיכרון הלאומי של ישראל, 98-109.

Doorn, Neelke, "Forgiveness and Reconciliation in Transitional Justice Practices," *Ethical Perspectives, 15:3 (2008), 381-398. (B)*

* Adel Manna, "The Palestinian Nakba and its Continued Repercussions," *Israel Studies 18:2 (2013): 86-99.*

* Kampf and N. Lowenheim, "Rituals of Apology in the Global Arena," *Security Dialogue, 43(1) (2012), 43-60.*

* Eric Brahm, "Uncovering the Truth: Examining Truth Commission Success and Impact," *International Studies Perspectives, 8(1) (2007), 16-35.*

ב. עיצוב הסיפור הלאומי הישראלי והפלסטיני

7. מיתוסים ועיצוב זיכרון קיבוצי יהודי-ישראלי

Zerubavel, Yael, *Recovered Roots, Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition* (Chicago: Chicago University Press, 1995), Ch. 1-2, pp. 3-36.

- Porat, Dina, "Forging Zionist Identity Prior to 1948 – Against Which Counter Identity? in: Rotberg, Israeli and Palestinian Narratives, 47-71.

גרץ, נורית, שבויה בחלומה, מיתוסים בתרבות הישראלית (תל אביב: עם עובד, 1988), פרקים א'-ב'.

בר-און, מרדכי, גבולות עשנים, 21-53.

*אוחנה, ד. וויסטרין, ר. ס., "נוכחות המיתוסים ביהדות, בציונות ובישראליות", בתוך ד. אוחנה ור. ס. ויסטרין (עורכים), מיתוס וזיכרון: גלגוליה של התודעה הישראלית (תל אביב: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד, 1996), עמ' 11-37.

*Podeh, Elie, "History and Memory in the Israeli Educational System: The Portrayal of the Arab-Israeli Conflict in History Textbooks (1948-2000)," *History and Memory* 12 (2000), 65-100.

*לבל, אודי, "מיהם 'אבירי הקוממיות'? מחוץ להיסטוריוגרפיה הממלכתית: אצ"ל, לח"י והפוליטיקה של עיצוב גבולות הזיכרון הלאומי 1949-1963", בתוך: רוטברג, נפתלי ושיביד, אליעזר (עורכים), לאום מלאום, עיונים בשאלות של זהות לאומית, עם ולאומיות (תל אביב: מכון ון ליר בירושלים והקיבוץ המאוחד, 2008), עמ' 176-204.

8. זיכרון, בניין אומה ועיצוב העבר הפלסטיני

Swedenburg, Ted, "The Palestinian Peasant as a National Signifier," *Anthropological Quarterly*, 63(1) (January 1990), 18-30.

Litvak, Meir, "Introduction: Collective Memory and the Palestinian Experience," in: Litvak (ed.), *Palestinian Collective Memory and National Identity* (New York: Palgrave, 2009), 1-26.

Hilal, Jamil, "Reflections on Contemporary Palestinian History," in: Ilan Pappé and Jamil Hilal (eds.), *Across the Wall: Narratives of Israeli-Palestinian History* (London: I.B. Tauris, 2010), 177-215. (M)

Nassar, Issam, "Palestinian Nationalism: The Difficulties of Narrating an Ambivalent Identity," in Pappé and Hilal, *Across the Wall*, 217-234. (M)

* Litvak, Meir, "A Palestinian Past: National Construction", *History and Memory*, 6)2((1994), 24-56. (B)

9. הנצחה, תיעוד ושימור הזיכרון

סיון, עמנואל, דור תש"ח: מיתוס, דיוקן וזיכרון (תל אביב: מערכות, 1991), 143-230.

עזריהו, מעוז, פולחני מדינה: חגיגות העצמאות והנצחת הנופלים בישראל 1948-1956 (שדה בוקר: המרכז למורשת בן-גוריון, 1998), 137-163.

Gluck, Sherna B., "Oral History and the Nakba," *Oral History Review*, 35 (1) (2008), 68-80.

Ahmad H. Sa'di and Lila Abu-Lughod (eds.), *Nakba: Palestine 1948, and the Claims of Memory* (New York, 2007), 1-24. (B)

- Efrat Ben-Ze'ev and Issam Aburaiya, "'Middle Ground' Politics and the Re Palestinization of Places in Israel," *International Journal of Middle East Studies* 36:4 (2004): 639-55.

* Nur Masalha, "Present Absentees and Indigenous Resistance," in *Catastrophe Remembered: Palestine, Israel and the Internal Refugees, Essays in Memory of Edward W. Said*, ed. Nur Masalha (London, 2005), 23-55.

* Tamir Sorek, "Cautious Commemoration: Localism, Communalism, and Nationalism in Palestinian Memorial Monuments in Israel," *Comparative Studies in History and Society* 50:2 (2008): 337-68.

* Tamari, Salim, "Narratives of Exile," *Palestine-Israel Journal* 9(4) (2002) (B)

* אלעד-בוסקילה, עמי, האור הקלוש: ייצוגים ותדמיות של דמות האחר בספרויות הערביות המודרניות (תל אביב: מרכז תמי שטיינמץ למחקרי שלום, 2005), 67-72.

* רובינשטיין, דני, חיבוק התאנה: "זכות השיבה" של הפלסטינים (תל אביב: דביר, 1995).

הקרנת סרט: מיה בר ואבנר פינגלרנט, הראשון יהיה אחרון (קהילת הזיכרון של עקורי ברעם)

10. היסטוריה אחת - נרטיבים מנוגדים: פרספקטיבות ישראליות ופלסטיניות

Sela, Avraham, "Israeli Historiography of the 1948 War," in *Shared Histories: A Palestinian-Israeli Dialogue*, ed. Paul Scham, Walid Salem, and Benjamin Pogrund (Walnut Creek, CA, 2005), 205-15.

Esther Webman, "The Evolution of a Founding Myth: The Nakba and its Fluctuating Meaning," in: M. Litvak, *Palestinian Collective Memory*, 27-45. (B)

Abdel Jawad, Salih, "The Arab and Palestinian Narratives of the 1948 War," in Rotberg, *Israeli and Palestinian Narratives*, 72-114.

-
- Caplan, Neil, *The Israel-Palestine Conflict: Contested Histories* (Oxford: Wiley Blackwell, 2010), Pt. I, 3-38.
- Khalidi, Rashid, "The Palestinians and 1948: the underlying causes of failure," in: E. Rogan and A. Shlaim (eds.), *The War for Palestine: Rewriting the History of 1948* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 12-36.
- * Sela, Avraham, "Arab Historiography of the 1948 War: The Quest for Legitimacy," in: Silberstein, Lawrence L. (ed.), *New Perspectives on Israeli History* (New York: New York University Press, 1991), 124-154.
- * Ghanim, Honaida, "Poetics of Disaster: Nationalism, Gender, and Social Change Among Palestinian Poets in Israel After Nakba," *International Journal of Politics, Culture and Society* 22(1) (2009), 23-39.
- * אסעד, אחמד, ילדי הטל, נובלה (חיפה: פרדס, 2005).
- הקרנת עדויות של פליטים פלסטיניים על 1948
- ג. מלחמת הקוממיות/הנכבה: זיכרון, היסטוריה וביקורת
11. "ההיסטוריה החדשה" של מלחמת 1948
- מרדכי בר-און, "ההיסטוריה שלא היתה: הבהרות נוספות לסוגיית ההיסטוריה החדשה", *יהדות זמננו*, שנתון לעיון ולמחקר, כרך 10, תשנ"ו, 3-39.
- Avi Shlaim, "The Debate About 1948," *International Journal of Middle East Studies*, 27(3) (1995), 287-304.
- Nur-eldeen Masalha, "On Recent Hebrew and Israeli Sources for the Palestinian Exodus 1947-49," *Journal of Palestine Studies*, 18(1) (Autumn 1988), 121-137.
- Mustafa Kabha, "A Palestinian Look at the New Historians and Post-Zionism in Israel," in: Morris, Benny (ed.), *Making Israel* (Ann Arbor: Michigan University Press, 2007), 299-318.
- *Michael B. Oren, "Out of the Battleground," *Radical History Review*, 45 (1989), 85-97.
- *Benny Morris, "Falsifying the Record: A Fresh Look at Zionist Documentation of 1948," *Journal of Palestine Studies*, 24(3) (1995), 44-62.
- *אפרים קרש, "סילוף מתוך פיכחון? סילוף מתוך עיוורון? בני מוריס על סוגיית ה"טרנספר", *אלפיים*, 13 (1990), 232-212.

הקרנת סרט: 1948 (במאי - מוחמד בכרי).

12. הפליטים הערבים-פלסטיניים: יציאה, גירוש, טיהור אתני?

Khalidi, Walid, "Why did the Palestinians leave, Revisited," *Journal of Palestine Studies* 34(2) (2005), 42-54.

Morris, Benny, "The Origins of the Palestinian Refugee Problem," in Silberstein, *New Perspectives on Israeli History*, 42-56.

Stein, Kenneth W., "One Hundred Years of Social Change: The Creation of the Palestinian Refugee Problem," in Silberstein, *New Perspectives on Israeli History*, 57-81.

Khalidi, Walid, "Plan Dalet: A Masterplan for the Conquest of Palestine," *Journal of Palestine Studies*, 18(1) (Autumn 1988), 4-33.

Pappe, Ilan, *The Ethnic Cleansing of Palestine* (Oxford: Oneworld, 2007), Ch. 5, 86-126.

* Tevet, Shabtai, "The Palestine Arab Refugee Problem and Its Origins," Review Article: *Middle Eastern Studies*, 26(2) (April 1990), 214-249.

* ארנון גולן, "פליטים יהודיים במלחמת העצמאות," *יהדות זמננו*, שנתון לעיון ולמחקר, כרך 8 (תשנ"ג), 241-217.

* "Refugee Interviews," *Special Issue: Palestine 1948, Journal of Palestine Studies*, 18(1) (Autumn, 1988), 158-171.

הקרנת סרט: יום אילק יום עליכ: פליטים פלסטינים בירושלים, 1948 (בדיל, 1998)

13. הפליטים הפלסטינים - דימויים של שיבה

A.L. Tibawi, "Visions of the Return, The Palestine Refugees in Arabic Poetry and Art," *The Middle East Journal*, Vol. 17, no. 5.

Kanafani, Ghassan, "Returning to Haifa," in: *Palestine's Children: Returning to Haifa and other stories* (Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 2000).

Tamari, Salim and Hammami, Rema, "Virtual Returns to Jaffa," *Journal of Palestine Studies*, Vol. 27 (1998), No. 4, 65-79

Tamari, Salim. 2003. "Bourgeois Nostalgia and the Abandoned City," *Comparative*

Studies of South Asia, Africa and the Middle East, Vol. 23, no. 1&2.

לזר, הדרה, המנדטורים: ארץ ישראל 1940-1948 (כתר, 1990), 215-218.

הקרנת קטעים דוקומנטריים מביקורי פליטים בבתייהם מלפני 1948.

14. זיכרון, היסטוריוגרפיה וביקורת - מקרי בוחן (קריאת חובה חלה על שני מקרים)

א. המלחמה הבין-קהילתית - סיבות ותוצאות

Shoufani, Elias, "The Fall of A Village," *Journal of Palestine Studies*, Vol. 1, no. 4 (Spring 1972), pp. 108-121.

Sela, Avraham, "Arab and Jewish Civilians in the 1948 Palestine War," in: P.R. Kumaraswamy (ed.), *Caught in Crossfire: Civilians in Conflicts in the Middle East* (London: Ithaca Press, 2008), 1-30.

Kadish, Alon, "The "Trusteeship" and the Yishuv's Military Strategy," in: Michael J. Divine (ed.), *Harry S. Truman, the State of Israel, and the Quest for Peace in the Middle East* (Ann Arbor: Sheridan Books, 2009), 67-73.

קדיש, אלון, "מי תקף את שיירת חולדה ומדוע זה מעניין?" בתוך: ניראל חיים (עורך), עוזי נרקיס, דפים שנשארו על המדף (ירושלים: הספריה הציונית, 2000), 255-263.

קדיש, אלון, ניצחון היהודים בצפת אדר ב - ניסן התש"ח (אפריל - מאי 1948), זרקור היסטורי מס 27, מחלקת היסטוריה, תוה"ד/אמ"ץ, יולי 2008).

לזר, המנדטורים, ע"ע 183-214.

ב. כיבוש ערים - גירוש ויציאה מלוד וחיפה

אבי יפתח (שמריה גוטמן), "לוד יוצאת לגולה," מבפנים, כרך י"ג, חוברת ג' (נובמבר 1948), ע"ע 452-461

Alon Kadish & Avraham Sela, "Myths and Historiography of the 1948 Palestine War Revisited: The Case of Lydda," *The Middle East Journal*, 59(4) (Autumn 2005), 617-634.

Isbir Monayyir, "The Fall of Lydda," *Journal of Palestine Studies*, 28) 4 (Summer 1998), 80-98.

Khalidi, Walid, "The Fall of Haifa Revisited," *Journal of Palestine Studies*, 37(3) (Spring 2008), 30-58.

Bercuson, David J., "A Documentary Essay: The Haifa Arab Refugees," *Middle East Focus*, 10(4) (Summer 1988), 18-21.

קדיש, אלון, "הצבא הבריטי ופינוי חיפה" בתוך: יאיר ספרן (עורך), חיפה בתש"ח - 1948, אסופת מאמרים, שישים שנה למדינת ישראל (חיפה: העמותה לתולדות חיפה, 2008).

ג. לטרון ודיר יאסין

שפירא, אניטה, "היסטוריוגרפיה וזכרון: מקרה לטרון תש"ח", אלפיים, 10, 1994, 9-41.

Morris, Benny, "The Historiography of Deir Yassin," *The Journal of Israeli History*, 24(1) (2005), 79-107.

Khalidi, Walid, *Deir Yassin, Friday April 9, 1948* (Jerusalem: Institute of Jerusalem Studies, 1999) [in Arabic].

ד. הפליטים הפלסטינים בתודעה הישראלית - סיפור ח'רבת ח'זעה

ס. יזהר, "חרבת חזעה", בתוך ספרו: ארבעה סיפורים (תל אביב, הקיבוץ המאוחד, תשל"א), ע"ע 111-43.

שפירא, אניטה, יהודים, ציונים ומה שביניהם (תל אביב: עם עובד, 2007), עמ' 13-62. (על חרבת חזעה, זיכרון ושכחה).

ה. ה"קנוניה" הישראלית-האשמית

Sela, Avraham, "Transjordan, Israel and the 1948 War: Myth, Historiography and Reality," *Middle Eastern Studies*, 28(4) (October 1992), 624-686.

המאמר התפרסם גם בעברית:

סלע, אברהם, "יחסי המלך עבדאללה וממשלת ישראל במלחמת העצמאות - בחינה מחודשת", קתדרה, חלק א': 57 (ספטמבר 1990), 120-162; חלק ב': 58 (דצמבר 1990), 172-193.

חומר לקריאה נוספת:

ביבליוגרפיה נוספת

ספרים ומאמרים בעברית

אבנרי, אורי, בשדות פלשת, 1948 (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1998).

אזוב, עמירם, משמר העמק לא תיפול (תל אביב: דביר, 2013).

בן-דוד, מישקה, מפלשת עד צקלג : עיונים ברומן מלחמת העצמאות (תל-אביב : משרד הביטחון ההוצאה לאור, תש"ן).

בר-און, מרדכי, "זיכרון בספר", ראשיתה של ההיסטוריוגרפיה הישראלית 1948-1958 (תל אביב: משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2001).

גורן, תמיר, חיפה הערבית בתש"ח: עוצמת המאבק וממדי ההתמוטטות (תל אביב: אוניברסיטת בן גוריון ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2006).

גלבר, יואב, קוממיות ונכבה: ישראל, הפלסטינים ומדינות ערב 1948 (תל אביב: דביר, 2004).

ח'ורי, אליאס, באב אלשמס (תל אביב: אנדלוס 2002).

יפה, א. ב., (עורך): נכתב בתש"ח : מבחר שירים וסיפורים שנכתבו בימי מלחמת-העצמאות (תל-אביב : רשפים, תשמ"ט).

כהן-שני, שמואל, בנעלים מאבקות ובעניבה: המהלכים הצבאיים והמדיניים לסיומה של מלחמת העצמאות (תל-אביב: משרד הביטחון-ההוצאה לאור, 2002).

מוריס, בני, לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים 1947-1949 (תל אביב: עם עובד, 1991).

מוריס, בני, תיקון טעות, יהודים וערבים בארץ-ישראל 1936-1956 (תל אביב: עם עובד, 2000).

מוריס, בני, 1948: תולדות המלחמה הישראלית-הערבית הראשונה (תל אביב: עם עובד, 2010).

מירון, דן, מול האח השותק : עיונים בשירת מלחמת העצמאות, מחזור ראשון, בלויית י"ב רישומים מאת מנשה קדישמן (ירושלים : כתר, 1992).

מעוז, משה, קדר, ב"ז (עורכים), התנועה הלאומית הפלסטינית מעימות להשלמה? (תל אביב: משרד הביטחון-ההוצאה לאור, 1996).

נמרוד, יורם, ברירת השלום ודרך המלחמה: התהוות דפוסים של יחסי ישראל-ערב: 1947-1950 (גבעת חביבה: המכון לחקר השלום, 2000).

סיון, עמנואל, דור תש"ח: מיתוס, דיוקן וזיכרון (תל אביב: מערכות, 1991).

סלע, אברהם, "הערבים הפלסטינים במלחמת 1948" בתוך: משה מעוז וב"ז קדר (עורכים), התנועה הלאומית הפלסטינית מעימות להשלמה? (תל אביב, משרד הביטחון-ההוצאה לאור, 1996), ע"ע 219-115.

פעיל, מאיר, ואחרים, טוהר הנשק, יום עיון במרכז גלילי (אפעל: יד טבנקין, 1991).

קדיש, אלון, קדר, ב"ז (עורכים), מעטים מול רבים? עיונים ביחסי הכוחות הכמותיים בקרבות יהודה המקבי ובמלחמת העצמאות (ירושלים: מאגנס, תשס"ו).

קניוק, יורם, תש"ח (תל אביב: ידיעות אחרונות, 2010).

רבינוביץ', איתמר, השלום שחמק (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1992).

שוחט, אלה, הקולנוע הישראלי – היסטוריה ואידיאולוגיה (תל אביב: ברירות, 1991).

שחם, נתן, שמיר, משה וחיים גורי, דור הפלמ"ח בספרות ובשירה: במלאת 50 שנים לדור הפלמ"ח (בת ים: תג, תשנ"ד).

ספרים ומאמרים באנגלית

Aburish, Said, Children of Bethany: The Story of a Palestinian Family (New York: Bloomsbury, 1999).

Benvenisti, Meron, Sacred Landscape, the Buried History of the Holy Land Since 1948 (Berkeley: California University Press, 2000).

Bar-Joseph, Uri, The Best of Enemies: Israel and Transjordan in the War of 1948 (London: Frank Cass, 1987).

Bercuson, David J., The Secret Army Foreign Volunteers in Israel in 1948 (Toronto: Lester & Orpen Dennys, 1983).

Childers, Erskin, "The Other Exodus," The Spectator, May 12, 1961.

Gabbay Rony E., A Political Study of the Arab-Jewish Conflict: The Arab Refugee Problem (Geneva: 1959).

Gelber, Yoav, Palestine 1948: War, Escape and the Emergence of the Palestinian Refugee Problem (Brighton: Sussex Academic Press, 2001).

Fawaz Turki, Exile's Return – The Making of a Palestinian-American (New York: Free Press, 1994).

Gertz, Nurit, and Khleifi, George, Palestinian Cinema: Landscape, Trauma and Memory (Bloomington: Indiana University Press, 2008).

Kanafani, Ghassan, "Returning to Haifa," in: Palestine's Children: Returning to Haifa and other stories, (Boulder, CO: Lynne Reinner Publishers, 2000).

Kanaana, Sharif and Muhawi, Ibrahim, Speak Bird, Speak Again (Berkeley: University of California Press, 1989).

Khalaf, Issa, Politics in Palestine, Arab Factionalism and Social Disintegration, 1939-1948 (Albany: SUNY Press, 1991).

Khalidi, Rashid, The Iron Cage, the Story of the Palestinian Struggle for Statehood (Boston: Beacon Press, 2006).

Khalidi, Walid (ed.), *Before their Diaspora : A Photographic History of the Palestinians, 1876-1948* (Washington D.C., Institute for Palestine Studies, 1984)

Khalidi, Walid (ed.), *All that Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948* (Washington, D.C., Institute for Palestine Studies, 1992).

Levenberg, Haim, *Military Preparations of the Arab Community in Palestine 1945-1948* (London: Frank Cass, 1993).

Louis, Wm. Roger, and Stookey, Robert W. (eds.), *The End of the Palestine Mandate* (Austin: University of Texas Press, 1986), pp. 1-31, 79-136.

Masalha, Nur, *Expulsion of the Palestinians: The Concept of "Transfer" in Zionist Political Thought 1882-1948* (Washington D.C.: Institute for Palestine Studies, 1992).

Masalha, Nur, *The Politics of Denial: Israel and the Palestinian Refugee Problem* (London: Pluto Press, 2003).

Masalha, Nur, *The Palestine Nakba: Decolonizing History, Narrating the Subaltern, Reclaiming Memory* (London: Zed Books, 2012).

Nazzal, Nafez, *The Palestinian Exodus from Galilee 1948* (Beirut: The Institute of Palestine Studies, 1978).

Parsons, Laila, 'Soldiering for Arab Nationalism: Fawzi al-Qawuqji in Palestine,' *Journal of Palestine Studies*, Vol. 36 (2007), no. 4, 33-48.

Al-Qawaqji, Fauzi, "Memoirs, 1948," *Journal of Palestine Studies*, Pt. I, Vol. 1, no. 4 (1972); Pt. II, Vol. 2, no. 1 (1973).

Radaï, Itamar (2007): *The collapse of the Palestinian-Arab middle class in 1948: The case of Qatamon*, *Middle Eastern Studies*, 43:6,)961-982(

Shapira, Anita, and Penslar, Derek J. (eds.), *Israeli historical revisionism : from left to right* (Portland, Or. : Frank Cass, 2003).

Tamari, Salim, *Mountain Against the Sea: Essays on Palestinian Society and Culture* (Berkeley, CA: University of California Press, 2009).

Tamari, Salim (ed.), *Jerusalem 1948 : the Arab neighbourhoods and their fate in the war* (Jerusalem : Institute of Jerusalem Studies, 1999).

Tal, David, *War in Palestine 1948: Strategy and Diplomacy* (London. Routledge, 2004), 41-143.

Tal, David, "The Historiography of 1948 War in Palestine: The Missing Dimension," *Journal of Israeli History*, 24(2) (2005), 183-202.

Yahya, Adel H., *The Palestinian Refugees 1998-1948 (An Oral History)* (Ramallah: PACE, 1999).

ספרים מתורגמים מערבית

אל-אסעד, מחמד, אטפאל אלנדא, רואיה (לונדון: ריאד אל-רייס, 1990).
בתרגום לעברית: ילדי הטל, נובלה (חיפה: פרדס, 2005).

ח'ורי, אליאס, באב אלשמס (בירות: דאר אל-אדאב, 1997).
בתרגום לעברית: באב אלשמס (תל אביב: אלאנדלוס, 1998)

כנפאני, ע'סאן, רג'אל פי אלשמס (כפר קרע: דאר אלהדא, 2003)
בתרגום לעברית: גברים בשמש (ירושלים: מפרש, 1979).

סרטים וספרות אינטרנטית

רשות השידור, ירושלים, "מלחמת העצמאות" (מתוך הסדרה עמוד האש), עורך ומפיק הסדרה, יגאל לוסין.

רשות השידור, ירושלים, "מגש הכסף" (מתוך הסדרה תקומה, מס' 3), עורך ומפיק הסדרה: גדעון דרוי ; במאי: נתן ליפשיץ (הקלטת וידאו). הפרק עוסק בישראל שלאחר מלחמת העצמאות ובהשפעת המחיר הכבד שגבתה המלחמה.

הפלמ"ח במאבק נגד הבריטים : 1945-1947 / תסריט ובימוי: מנשה רז ; מפיקים: חיים חפר, דנה כוגן ; עורכת: ורד טנדלר (הקלטת וידאו).

סרטים ישראליים ופלסטיניים

אלכסנדרוביץ', רענן, אנדוני, ראא'ד (במאים), הטיול הפנימי (2001).
תיעודי, על ביקור של רשמי ביקור של ערבים פלסטינים בישראל מנקודת מבטם.

Badil, Yawm Ilak, Yawm `Alayk (Bethlehem, 1998).
Documentary on refugees of Jerusalem.

Bakri, Muhammad, 1948 (Israel: 1998).
Documentary.

Bar-On, Dan (Dir.), Haifa (2002).
About the Arabs who remained in Haifa, with many refugee stories.

Biton, Simon & Sanbar, Elias (Dir.), Mahmoud Darwich: *The Land as Language* (Paris: 1998).

Documentary.

Bruce, Charles (Dir.), *In Search of Palestine* (UK, 1998),
Video.

Daw, Salim, Mafatih (Israel: 2003).
Documentary on personal stories of Israeli Arabs taking place in their destroyed
villages in the Galilee.

Dirbas, Sahira (Dir.), *Haifa* (2002).
In co-operation with an Italian TV channel (documentary).

Gargour, Maryse (Dir.), *Blanche's Homeland* (France: Beta SP 2001).
Documentary.

Hassan, Nizar (Dir.), *Independence* (Israel, 1994).

Hassan, Nizar (Dir.), *Ostura*, (Mashhad films, 1998).
About the family from Saffuriyya.

Jones, Rachel Leah (Dir.), *500 Dunam on the Moon* (New York: RLJ Productions,
2002). Co-Produced by Memento, Paris, Eyal Sivan and Ruben Korenfeld.
The story of three villages in one: Ein Hawd, Ein Hod and Ein Hawd al-Jadida,

Khleifi, Michel & Sivan, Eyal (Dir.), *Route 181* (Paris: Memento, 2004).
Documentary fragments of a Journey in Palestine-Israel along the lines of UN
Partition Map.

Masharawi, Rashid (Dir.), *Haifa* (Palestine/Netherlands, 1995).
Fiction.

Najjar, Najwa (Dir.), *Naim & Wadee`a* (Palestine, Beta SP, 1999).
A documentary exploring social life in Jaffa before 1948 through a portrait of a
Palestinian couple, constructed through oral histories presented by their daughters
and relatives (Prize Winner, 2000, Hamptons International Film Festival).

Nassar, `Ali, *Milky Way* (1997).
Fiction on post-1948 Arab life in Israel.

Al-Qattan, Omar (Dir.), *Dreams and Silence* (London: Sindibad films, 1997).
About a refugee from Yafa who resides in Jordan.

<http://almashriq.hiof.no/palestine/300/301/voices/index.html>.

<http://www.nakbainhebrew.org/index.php?lang&eq;english>

<http://www.palestineremembered.com>.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 0 %
השתתפות 30 %
הגשת עבודה 70 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:

העתק קשיח של סילבוס נורמלי יימסר לתלמידים בתחילת הקורס